

TĒ 8 CHIUⁿ LŪN PHĒ-HU

Phê-hu pau tī seng-khu ê gōa-bīn; i ê chok-iōng sī chiàu ē-tóe:

1. Sī pó-hō kun-bah.
2. Ū chhiok-kak ê chok-iōng, chiū-sī bong-tiòh gōa ūi chiū chai ê khoán-sit. Sī in-ūi phê-hu ū chhiok-kak-sió-thé; i ê lâi-bīn ū sîn-keng ê bé-liu. Chhiok-kak (觸覺, *touch sense*), hiah-ê tē it gâu ê só-chāi, chiū-sī chhiú-chng-thâu-á, chih ê bé-liu, chhùi-tūn.
3. Phê sī pài-siat-khì ê chit-ê; i ê chok-iōng sī chhut kōaⁿ. Kōaⁿ sī chúí ê chit. Kōaⁿ, chit pah hūn ê lâi-bīn, nng hūn sī kōaⁿ-sng ê iâm-hun, kap iú.
4. Phê ū khip-siu ê khùi-lát, chhin-chhiūⁿ súi-gún lūi ê iòh, òe khip-jip tī phê-hu-lāi.
5. Sī tiau-hô láng seng-khu ê thé-un; chhin-chhiūⁿ nā thiⁿ-khì khah jóah ê sí, hiah ê hân-chôaⁿ-kng ê bé-liu tiūⁿ koh khui, só-í kōaⁿ nā lâu-chhut-lái, láng chiū khah liàng-léng, khòaⁿ-òah. Nā thiⁿ-khì khah léng ê sí, hiah ê kng òe khah kiu-óa, khah bô hoat kōaⁿ, iā hiah ê khah óa tī phê-hu ê huìh-kng, òe kiu, jiát-khì chiū khah bōe tui phê-hu lī-khui seng-khu, hóan-tng, tòe tī seng-khu-lāi, só-í láng chiū òe sio-lō.

Phê-hu hun chòe nng chân. Téng bīn chân kiò-chòe piáu-phê (表皮, *epidermis*); tē jī kiò-chòe chin-phê (真皮, *dermia*).

Tī chit nng chân ê ē-tóe ū kiát-tè-chit, chit-ê kiò-chòe phê-ē-kiát-tè-chit (皮下結締織, *subcutaneous connective tissue*; tē 88 tô).

Piáu-phê sī chiàu i ê miá só kóng, tī phê-hu ê chòe tē it gōa-kháu ê chơ-chit, sī kúi-nā chân ê sòe-pau lái chiáⁿ-ê.

Piáu-phê-lái lóng bô huìh-kng; tī piáu-phê ê chòe tē i chhim chân ê sòe-pau ê tióng-kan, ū tē it sòe tiâu ê sîn-keng.

Piáu-phê iā siông-siông ū phí pòh-phiⁿ pòh-phiⁿ teh hiauh-khí-lái. Thâu-khak ū khah chòe, kiò-chòe thâu-phơ; thông seng-khu lóng sī án-ni, siông-siông teh hiauh-khí-lái.

Chin-phê sī phê-hu chơ-chit ê tē jī chân; chit-ê sī iú koh bát ê chơ-chit lái chiáⁿ-ê. Chiap tī piáu-phê ē-bīn bô píⁿ-píⁿ, ū chin chòe lui-ê, kiò-chòe leng-thâu (乳頭, *papilla*). Chiah ê leng-thâu chiū-sī mng-sòe-kng, kap sîn-keng-bé teh tòa ê só-chāi. Chit ê sîn-keng-bé ê khi-kū, kiò-chòe chhiok-kak-sió-thé (觸覺小體, *tactile corpuscles*; tē 89 tô). Chit ê chhiok-kak sī chai-íaⁿ kún-óa ê bút-thé piáu-bīn, kút-tiáh á-sī chhơ-chơ, koh-chài bút-thé ê lái tūn, tēng, nng, ê hun-piát.

Ē-phê sī chhơ-chhơ ê chơ-chit kap iú lái chiáⁿ-ê; sī hōe lái-pō ê kut-mòh, á-sī kun, òe tit kiát-lián tī chin-phê, só-í hōe phê-hu òe í-tōng kap chāi-chāi. Chit ê kiò-chòe phê-ē-kiát-tè-chit.

Nā seng-khu sím-mih só-chāi khah siông ēng, hit ê phê chiū chiām-chiām píⁿ khah kâu. Siông chhēng-òe ê láng, i nā thng-chhiáh kha, chiū put-chí oh-tit kiáⁿ, in-ūi soa òe tiam kha; chóng-sī siông thng-chhiáh-kha ê láng, put-lūn khâm-khiát, á-sī chhơ-soa lóng bô kan-khơ, in-ūi kha-chhioh-tóe ê phê í-keng kâu. Chhiú-chhioh-sim khah siông bong mih, i ê phê iā sī kâu. Chheng-ēng ê láng chhiú-phê sī iú-iú, chóng-sī chòe chhơ-kang ê láng chhiú-phê sī put-chí chhơ; i nā beh siú-hoe, á-sī chòe iú mih bōe-ēng-tit.

Phê ê sek-tī bô sio-tâng; ū-ê ơ, ū-ê âng, ū-ê ng, ū-ê pèh; che m-sī phê ū hit hōe ê sek, sī piáu-phê ê liâm-ék-chân sòe-pau sòe-pau-lái ū iú-iú ê liáp. Hit ê liáp nā ơ, phê khòaⁿ iā sī ơ, liáp nā ng, phê khòaⁿ iā sī ng, kí-ú put-lūn sím-mih sek, lóng sī án-ni. Hit ê iú-iú ê liáp nā kíⁿ jit, chiū òe píⁿ khah ơ, só-í láng khah siông phak jit, i ê bīn-sek chiū òe khah ơ; siông-siông tiàm chhùi-lái, bīn-sek chiū òe khah pèh.

Chin-phê ê lâi-bīn, m-nā ū mng-sòe-huìh-kng kap sîn-keng; iáh ū phê-chi-chôaⁿ (皮脂腺, *sebaceous gland*) kap hân-chôaⁿ (汗腺, *sweat gland*). Phê-chi-chôaⁿ òe hun-pi iú lâu kàu mng-kng ê só-chāi, lái lūn-tèk mng-kng kap phê, hōe i khah nng-lūn.

Hân-chôaⁿ òe pài-siat kōaⁿ; khoán-sit sī chhin-chhiūⁿ iú-iú ê kng, thau kàu phê-hu ê gōa-bīn, ē-tóe kng-lê; siat-sú nā òe thiu tit, chiū iok-liók nng saⁿ hun ê tng. Seng-khu-nih iok-liók ū 238 bān ê chòe; siat-sú nā òe chiap chòe chit tiâu, chiū ū nng saⁿ phòe lōe ê hng. Phê ê lâi-bīn tak só-chāi, ū chin chòe hân-chôaⁿ, chóng-sī chòe chió bô saⁿ-tâng. Chhiú-chhiúⁿ-nih hit só-chāi chit chhùn ê sù-hong ū 2800-ê; iáh ū pát só-chāi put-chí khah chió, chit chhùn sù-hong, chí-ū 400-ê nā-tiāⁿ. Teh chòe kang ê sí, á-sī jóah thiⁿ ê sí, ū lâu kōaⁿ; chiū òe khòaⁿ-kiⁿ chin bēng; chit hōe kiò-chòe hoat kōaⁿ; chóng-sī pēng-siông put-sí thông seng-khu iáh ū teh lâu kōaⁿ, nā-sī bōe khòaⁿ-kiⁿ; chit hōe kiò-chòe chúí-hun-cheng-hoat (水分蒸發, *insensible perspiration*). Phi-jū láng nī-saⁿ tī tek-ko, ún-ún-á ta-khì, bōe khòaⁿ-kiⁿ hit ê chúí-khì, án-cháiⁿ-iúⁿ bô-khì; láng pēng-siông sóe lâu m-chai ê kōaⁿ, iáh sī án-ni.

Chit-ê kōaⁿ chit jít só lâu-ê, nā òe lóng-chóng chū-chíp lái niū, tãi-khài ũ kun-pòⁿ ê tâng. Khó-kiàn lái-saⁿ bak-tiòh seng-khu lâ-sâm, m̄-thang chhēng siuⁿ kú, tiòh siông sóe. Lâng beh khùn ê sí, tiòh òaⁿ khùn-saⁿ, chiong jít-sí só chhēng ê saⁿ, tiàu-teh chhe hong, kàu bîn-á-jit thang koh chhēng; m̄-sí ê khùn-saⁿ, jít-sí tiòh chhe hong, án-ni lái thòe-òⁿ.

Siat-sú nā kô-bát hân-chòⁿ ê kng, hō i bōe lâu kōaⁿ, seng-khu chiū òe phòⁿ-pīⁿ. Só-í tiòh siông-siông sóe seng-khu, bián-tit ũ lâ-sâm lái that-bát hân-chòⁿ ê kng; che sī put-chí iàu-kín.

Tē it hó ê hoat-tō, chiū-sī chá-khí sí khùn-khí-lái thong seng-khu lái sóe, āu-lái ēng chhō pò chhut lát chhit, kàu phê-hu sio-lō; kiám-chhái ũ lāng bō êk-tī, nā kan-ta ēng bîn-tháng tóe chúi, tōa tē pò lái jiū, iáh khó-í. Lāng tú-á chiáh pá, m̄-thang sóe-ék, kiaⁿ-liáu òe chór-tòng siáu-hòa ê tãi-chì.

Lāng ê phê-hu nā ũ òan-chòan, bong-tiòh ũ sòe-khún ê mih bōe jiám-tiòh; chóng-sī nā siū-siong, put-lūn bák-chiu bōe khòⁿ-kiⁿ-ê, nā bong-tiòh chit khòan ê mih, chiū hit ê tók khòai-khòai khíp-siu tī huìh-nih. Tui chit ê sió-khóa ê gōan-in, bat ũ i-seng kap khàn-hō sit-lòh sìⁿ-miā.

Tī seng-khu ê phê-hu-nih ũ m̄ng chín chōe. Ták ki ê m̄ng-kng ũ tēng jip tī phê ê lái-bîn. M̄ng-kng ê thâu ũ kun, só-í òe hoat m̄ng; hit ê kun nā bō-khì, chiū bōe koh hoat; phì-jū chhin-chhiūⁿ chháu-á, nā liám i ê hiòh, á-sī liám ki òe koh hoat, kun nā khai-khí-lái, chiū lóng bōe hoat. Chiaⁿ ê m̄ng ták ki ũ gōa-bîn tēng-tēng ê chō-chit, lái-bîn khai nng-ê, kiò-chòe chhé-chit (髓質, *medulla*; tē 88 tô.) M̄ng ê lái-bîn bō sîn-keng, só-í chhut-chāi lāng chián, iáh bōe thiáⁿ; nā-sī phê ê lái-bîn chiū ũ, só-chhoah-m̄ng chiaⁿ òe thiáⁿ.

Tī chng-thâu-á ê bé ũ chng-kah, sī chhin-chhiūⁿ kak ê lūi, chhap jip tī phê ê lái-bîn, hō lāng ni mih, liám mih khai lī-piān, koh òe pang-chān chng-thâu-á khai ũ lát. Chng-kah sī soeh jip phê lái-bîn ê kang-hūn, tui jiáu-chhng kap jiáu-bú tit-tiòh íuⁿ-chhi, chiū chiām-chiām khai tng. Ū-sī chng-kah siū-siong thng kah, hit ê jiáu-bú, nā bō pháiⁿ-khì, chiū òe koh hoat; jiáu-bú nā phah-pháiⁿ, chiū bōe koh hoat. Beh chai chng-kah ê kái-phò, tiòh khòⁿ tē 90 tô.

